

Marcin Medyński

Konferencja naukowa archiwistów kościelnych Rubrycele i schematyzmy kościoła w Polsce

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa
Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 5, 222-231

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Konferencja naukowa archiwistów kościelnych *Rubrycele i schematyzm kościoła w Polsce*

W dniach 23-25 maja 2014 r. w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach odbyła się konferencja naukowa archiwistów kościelnych *Rubrycele i schematyzm kościoła w Polsce*. Organizatorami konferencji, poza wspomnianym archiwum, było Towarzystwo Przyjaciół Archiwum Diecezjalnego im. bł. Wincentego Kadłubka w Kielcach (TPADWKK), zaś współorganizatorami – Katolicki Uniwersytet Lubelski (Katedra Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych, Metodologii i Nauk Pomocniczych, Katedra Historii Kościoła w XIX i XX w. oraz Ośrodki Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych), a także Katedra Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie oraz Instytut Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wśród partnerów merytorycznych konferencji znalazło się także Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Skarżysku-Kamiennej. Organizatorzy dedykowali konferencję pamięci pioniera badań nad schematyzmami, ks. prof. Stanisława Librowskiego.

Konferencję otworzył dyrektor Archiwum Diecezjalnego w Kielcach, ks. dr Andrzej Kwaśniewski, który powitał prelegentów i słuchaczy oraz nakreślił założenia konferencji. Krótkie przemówienia wygłosili również: rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach i delegat biskupi ks. dr Paweł Tambor, przewodniczący Rady Miasta Kielce Tomasz Bogucki (który odczytał również adres Prezydenta Kielce, Wojciecha Lubawskiego), dyrektor Archiwum Państwowego w Kielcach Wiesława Rutkowska oraz prof. dr hab. Beata Wojciechowska z Instytutu Historii UJK.

Po wystąpieniach inauguracyjnych konferencję rozpoczęła się sesja I – *Rubrycele i schematyzm diecezjalne w czasach staropolskich*, której przewodniczyli ks. bp prof. dr hab. Jan Kopiec i ks. prof. dr hab. Józef Marecki.

Część tę otworzyło wystąpienie ks. bp. prof. Jana Kopca (Uniwersytet Opolski) nt. *Rubrycele i schematyzm diecezji wrocławskiej*. Prelegent omówił genezę przygotowywania rubrycel i schematyzmów – wynikało ono z tendencji porządkowania wszelkich sfer działalności Kościoła po Soborze Trydenckim (rubrycele), a także z potrzeby wykonywania zestawień kancelaryjnych i statystycznych, niezbędnych przy ściąganiu

podatków i opłat kościelnych. Wydawanie omawianych druków ma w diecezji wrocławskiej, ustanowionej w roku 1000, bardzo długą tradycję. Nie może więc dziwić, że wydawane tu schematyzmy były doskonałe, zawierając coraz więcej bogatych, obszernych i szczegółowych informacji o duchowieństwie i statystyce diecezji.

Kolejny prelegent, ks. prof. dr hab. Anzelm Weiss (KUL), zajął się zagadnieniem marginaliów w elenchusach. Badaniami objął schematyzmy diecezji poznańskiej z lat 1737–1821, przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Druki te zostały zgromadzone przez dwóch duchownych pracujących na przełomie wieków XVIII i XIX w parafii Pogorzela: ks. Marcina Sobockiego oraz jego bratanka, ks. Józefa Sobockiego (byli kolejnymi proboszczami pogorzelskimi i dziekanami koźmińskimi). Każdy tomik był przez właściciela podpisywany, z podaniem funkcji wówczas przez niego pełnionych. Obaj duchowni wykonywali w posiadanych książeczkach (niekiedy na doklejonych kartkach) zapiski, zawierające przede wszystkim dane gospodarcze i finansowe (m.in. aktualne ceny oraz dane dotyczące zbieranych podatków państwowych i opłat kościelnych), ale także informacje i istotnych wydarzeniach w parafii i okolicach oraz o ludziach, z którymi się stykali.

Bardziej syntetyczny charakter miał referat wygłoszony przez ks. prof. dr. hab. Józefa Mareckiego (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie): *Schematyzmy jako źródła historyczne*. Słuchacze mogli dowiedzieć się, jak ewoluowała zawartość elenchusów od początków ich wydawania do czasów nam współczesnych, jaki był ich zasadniczy schemat, ale też niestandardowe treści w poszczególnych diecezjach (np. pojawiające się niekiedy wykazy osób posiadających tytuły lub odznaczenia papieskie). Zwrócono uwagę na różnorodność i bogactwo danych w niektórych (zwłaszcza nowszych) rocznikach diecezjalnych, które zawierają informacje m.in. o dziejach parafii, architekturze kościołów i kaplic, ich wyposażeniu, zawartości archiwum parafialnego, stowarzyszeniach parafialnych czy duchownych pochodzących z parafii. Prelegent ostrzegł też przed pułapkami korzystania ze schematyzmów, zdarzało się bowiem, że zamieszczano w nich informacje nieaktualne bądź „przyszłe” (np. plany co do obsady parafii, niekiedy niezrealizowane), niedokładne dane statystyczne, zniekształcone nazwiska itp., zwrócił też uwagę na trudności przy interpretacji informacji zawartych w rocznikach (np. dat ślubów lub święceń bez podania ich stopnia, liczby członków zgromadzeń zakonnych

bez wskazania, czy liczba ta obejmuje wymienionego z nazwiska przełożonego, itp.). Na zakończenie wspomniał o wartości badawczej egzemplarzy elenchusów, z których korzystali kanclerze czy notariusze kurii, dopisując w nich zmiany ujawnionego stanu faktycznego.

Czwarte wystąpienie w tym bloku tematycznym – *Katalog schematyzmów archidiecezji gnieźnieńskiej znajdujących się w księgozbiorze podręcznym Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie (1763–2013/14)* – wygłosił ks. dr Łukasz Krucki z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Opisał on ewolucję wydawnictw – od rubrycel do schematyzmów. Pierwszy raz wykaz kanoników gnieźnieńskich ukazał się przy rubryceli na 1767 r.; od tej pory przyrastała liczba szczegółów dotyczących parafii i duchowieństwa archidiecezji, a w 1880 r. po raz pierwszy schematyzm ukazał się jako samodzielny druk. Ciekawostką jest, że elenchusy zawierały często także dane dotyczące archidiecezji poznańskiej, z którą Gniezno było połączone unią personalną – po prostu w drukach wydawanych dla tych archidiecezji część zszywek była identyczna (wymieniana przez drukarzy).

Referat mgr Aliny Baran (Uniwersytet Jagielloński) dotyczył najstarszych znanych, szesnastowiecznych rubrycel diecezji krakowskiej w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej. Rubrycele te zostały odkryte w latach 20. i 30. XX w. przez Kazimierza Piekarskiego w tzw. makulaturze wykorzystywanej niegdyś przy oprawianiu ksiąg, a skatalogowano je w latach 90. w drukowanym katalogu UJ. Najstarszą jest zachowany we fragmentach kalendarz liturgiczny na 1507 r., pochodzący z drukarni Jana Hallera, kolejną – kalendarz na 1511 r., również z oficyny hallerowskiej; dopiero później wśród wytwórców rubrycel pojawiają się inni typografowie (m.in. Florian Ungler). Rubrycele ówczesne drukowane były w formacie plano (czyli kalendarza ściennego).

Kolejny mówca, ks. prof. dr hab. Jan Szczepaniak (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), z ogromną swadą wygłosił referat pt. *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji krakowskiej zachowanych w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (1751–1800)*. Nakreślił historię wydawania rubrycel i wymienił egzemplarze zachowane w kurialnym archiwum. Zbiór ten pochodzi przede wszystkim z biblioteki po markach (czyli Kanonikach Regularnych od Pokuty) oraz z egzemplarzy pozostałych po księżach zmarłych w krakowskim domu księży emerytów. Prelegent przedstawił spis ustalonych redaktorów kalendarzy oraz drukarni, gdzie były tłoczzone (z ich krótkim rysem

historycznym). Wysunął też hipotezy dotyczące nakładu roczników – biorąc pod uwagę, że każdy duchowny otrzymywał własny egzemplarz, nakład winien wynosić 1600-1800 egz., wskazał jednak, że w XVIII w. przekazując drukarnię diecezjalną skarbowi, zobowiązano ją do drukowania 3000 egz. rocznie i rozsyłania ich do duchowieństwa. Omówiona została zawartość rubrycel, zarówno standardowa (szczegółowy opis obchodów w roku liturgicznym, suche dni, spisy duchownych żyjących i zmarłych), jak i niekiedy pojawiające się niestandardowe dodatki (np. katalog książek znajdujących się na składzie w drukarni, słownik pojęć biblijnych, listy pasterskie, przypomnienia biskupie dotyczące m.in. świąt zniesionych, zbierania petyty, kar, ofiar). Ciekawostką jest zamieszczona w 1778 r. przestroga przed Stanisławem Morawskim, działającym w Galicji fałszerzem średniowiecznych dokumentów.

Ks. dr hab. Jarosław R. Marczewski (KUL), omawiając *Rubrycele i schematyzy diecezji chełmsko-lubelskiej? Questio iuris et questio facti*, rozpoczął swe wystąpienie od nakreślenia skomplikowanej sytuacji diecezji chełmskiej po rozbiorach, uzasadniającej wątpliwość zaznaczoną w tytule. Diecezja chełmska została podzielona granicą państwową i funkcjonowała w rzeczywistości jako chełmska i lubelska – taki też stan odnotowano w rubrycelach, co prowadziło do ich ewolucji od odrębnych chełmskich i lubelskich do połączonych chełmsko-lubelskich. Prelegent zajął się modelem rubryceli (zawartością i układem treści), przyjętym w diecezji, zauważając, że w omawianych drukach brak występujących np. w diecezji krakowskiej działów. Rubrycele chełmskie zawierają też skrócone schematyzy i informacje o zmarłych duchownych. Przed likwidacją diecezji chełmskiej (1807 r.) wyszło ich 17; zachowane egzemplarze są rozproszone po wielu zbiorach archiwalnych i bibliotecznych.

Sesję „staropolską” podsumował ks. bp prof. dr hab. Jan Kopiec, po czym wywiązała się dyskusja, w której zwrócono uwagę na zachowane schematyzy rękopiśmienne, na związki najstarszych drukowanych rubrycel z popularnymi wówczas kalendarzami astronomicznymi, omówiono też realizowane projekty digitalizacji, opracowania i wydawania zachowanych schematyzmów¹.

¹ W dyskusji głos zabrali kolejno: prof. dr hab. Wojciech Kowalski (UJK), ks. prof. dr hab. Józef Marecki, ks. prof. dr hab. Jan Szczepaniak, ks. dr hab. Mieczysław Różański, dr Sylwia Konarska-Zimnicka.

W sobotę, 24 maja, odbyła się druga sesja konferencji: *Rubrycele i schematyzmy diecezjalne w czasach współczesnych (XIX–XXI w.)*; przewodniczyli jej ks. prof. dr hab. Anzelm Weiss oraz ks. prof. dr hab. Jan Szczepaniak.

Pierwsze wystąpienie tej sesji nt. *Opolskie i gliwickie roczniki diecezjalne* wygłosił (w dniu poprzednim) ks. dr Piotr Górecki (Archiwum Diecezjalne w Gliwicach). Są to jedne z młodszych diecezji polskiego Kościoła: opolską utworzono w 1972 r., zaś gliwicką w 1992 r., więc i tradycja wydawania schematyzmów nie jest w nich długa. Są one rocznikami tylko z nazwy, gdyż w okresie PRL trudności ze zdobyciem papieru czy dostępem do drukarni, a niekiedy z cenzurą, uniemożliwiały ich regularne ukazywanie się, obecnie zaś łatwość aktualizacji danych w internecie sprawia, że wydaje się je zazwyczaj z okazji jubileuszów (niekiedy pomiędzy nimi wydawane są wersje skrócone czy uzupełnienia).

W sobotę kontynuację tej sesji otworzył referat ks. prof. dra hab. Stanisława Nabywańca² (Uniwersytet Rzeszowski) *Schematyzmy (archi)diecezji przemyskiej jako źródło badań nad dziejami Kościoła lokalnego i regionalnych badań społecznych*. Pierwszy znany schematyzm tej diecezji pochodzi z 1805 r. Autor omówił rozwój zawartości schematyzmów, wspomniał o ich redaktorach, o maszynopisach schematyzmów przejętych przez Służbę Bezpieczeństwa PRL, które obecnie przechowuje IPN, a także zwrócił uwagę na niemożność umieszczenia wiarygodnych danych statystycznych (zwłaszcza demograficznych) we współczesnych schematyzmach, co wynika z silnej migracji ludności.

Kolejny prelegent, ks. dr hab. Mieczysław Różański (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), wygłosił referat *Schematyzmy diecezji łódzkiej*. Pierwszy schematyzm na 1922 r. ukazał się już w rok po utworzeniu diecezji (1920). W referacie omówiono strukturę elenchusów i ich zawartość w różnych okresach ich wydawania.

Ks. dr Tomasz Moskal (KUL) opisał *Rubrycele i schematyzmy diecezji sandomierskiej (1818–1992)*. Tytułowe daty to utworzenie diecezji i wydzielenie z niej diecezji radomskiej. Pierwsza rubrycela ukazała się w 1820 r., pierwszy spis duchowieństwa dołączono do niej w 1822 r.,

² Autor był nieobecny, wystąpienie odczytał ks. mgr lic. Marcin Nabożny.

zaś proces wyodrębniania się elenchusów rozpoczął się w 1842 r., gdy spis kleru uzyskał odrębną paginację. Początkowo rubrycele drukowano w Warszawie, w której rezydował bp Szczepan Hołowcycz, później drukarnie często zmieniano, aż do czasu utworzenia drukarni diecezjalnej w Sandomierzu, która drukuje schematyzmy do dziś. Przez wiele lat drukowano je po łacinie, od lat 70. XIX w. do 1906 r. po łacinie i rosyjsku, zaś w okresie międzywojennym zaczęły wychodzić po polsku. Komplet tych druków posiada Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

Referat dra Marka Hałaburdy (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II) *Rubrycele i schematyzmy diecezji pińskiej (1926–1939)* był pierwszym zajmującym się drukami z terenów wschodnich Rzeczypospolitej. Tytułowa diecezja powstała w 1925 r. Prelegent scharakteryzował wydawane tu kalendarze liturgiczne (pierwszy wydano na 1927 r.) i układ ich treści, aż do jego ustabilizowania się w 1934 r. Omówił też wydawane od 1926 r. schematyzmy, wychodzące jako odrębne od rubrycel druki. Pierwsze wzorowane były na spisach wydawanych w diecezji mińskiej, której biskupem był wcześniej pierwszy ordynariusz piński, bp Zygmunt Łoziński, i której terytorium znalazło się w nowoerygowanej diecezji. Od 1932 r., w którym zmarł bp Łoziński i nastąpił bp Kazimierz Bukraba, elenchusy wydawane były po polsku. Dr Hałaburda zwrócił też uwagę na podstawowe znaczenie informacji wydanych drukiem w sytuacji, gdy dokumenty diecezji uległy zniszczeniu, rozproszeniu bądź przejęciu przez władze radzieckie, a w Polsce znalazła się tylko drobna ich część.

Kolejne wystąpienie nt. *Rubrycele i schematyzmy diecezji żmudzkiej z lat 1853–1914 zachowane w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach* wygłosił dr Piotr Kardyś (Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Skarżysku-Kamiennej). Otworzył je zarysowując burzliwe dzieje tej diecezji. Szczególnie długie i liczne wakanse w obsadzie stolicy biskupiej (w sumie 11 lat) mogły mieć wpływ na regularność wydawania elenchusów – zespół przechowywany w kieleckim archiwum liczy 30 druków, brak zatem 31 roczników. Zdarzały się też zauważalne opóźnienia w ich wydawaniu, wynikające najprawdopodobniej z problemów z cenzurą.

Okazję do powrotu na obecne ziemie polskie dało wystąpienie ks. dr. Andrzeja Kwaśniewskiego (Archiwum Diecezjalne w Kielcach) pt. *Rubrycele i elenchusy diecezji kielecko-krakowskiej oraz kieleckiej*

(1849–2014)³. W 1849 r. nastąpiło faktyczne rozdzielenie dwóch części diecezji krakowskiej, podzielonej granicą państwową między Rosję i Austrię, tj. mianowanie administratora apostolskiego w Kielcach. Pociągnęło to za sobą także rozdzielenie wyodrębnionych terytoriów w elenchusach, choć redaktorzy tych druków byli wspólni. Ten dziwny stan trwał do 1883 r., w którym ponownie erygowano diecezję kielecką.

Kolejny referat „kresowy” wygłosiła dr Sylwia Konarska-Zimmnicka (UJK): *Ze zbiorów Archiwum Diecezjalnego w Kielcach. Rubrycele i schematy diecezji tyraspolskiej (1858–1913)*. Diecezja ta została utworzona w 1848 r., pierwszego jej ordynariusza konsekrowano w 1850 r., zaś jej stolica do 1851 r. mieściła się w Chersoniu, po czym przeniesiono ją do Tyraspola. Niespokojne dzieje metropolii sprawiły, że często zmieniano drukarnie, mogły też skutkować problemami z dystrybucją (stąd być może braki w zasobie kieleckim); bibliografia Estreichera odnotowała tylko jeden elenchus tyraspolski na 1860 r. Prelegentka opisała zawartość kalendarzy, zwracając uwagę, że zamieszczono w nich wiele modlitw (np. modlitwę o deszcz), a także interesujące materiały z zakresu demografii tych terenów (np. dotyczące śmiertelności w poszczególnych dekanatach, statystyki urodzeń za 1905 r.). Podkreśliła także, że wśród wiernych tej diecezji większość stanowili Niemcy (Polacy to tylko ok. 20 %), więc zainteresowanie polskich historyków jej dziejami było dosyć słabe.

Dr hab. Maria Dębowska (prof. KUL) opowiedziała o *Schematyzmach diecezji łuckiej i żytomierskiej (1801–1938)*. Po nakreśleniu dziejów tych diecezji omówiła zawartość druków wskazując, że pierwszy znany (na rok 1801) zawierał wiele błędów i niedoskonałości, które w następnych latach eliminowano. Zwróciła uwagę, że do końca lat 40. XIX w. w tytułach elenchusów pomijano nazwę diecezji żytomierskiej – pojawiała się ona tylko w tytułach biskupów łucko-żytomierskich; do początków XX w. nie ujawniono też w tytułach elenchusów diecezji kamienieckiej, którą administrowali tutejsi biskupi od 1867 r. Autorka przypomniała sylwetkę ks. Florentyna Czyżewskiego, który nie tylko redagował współczesne mu schematy tej diecezji, ale też gromadził zbiór

³ O wcześniejszych drukach diecezji kieleckiej zob.: A. Kwaśniewski, *Rubrycele i schematy diecezji kieleckiej (1808–1818)*, „Z Dziejów Regionu i Miasta”, R. 4/2013, Skarżysko-Kamienna 2013, s. 57-76.

dawnych druków. Obecnie zachowane egzemplarze są rozproszone w wielu zbiorach archiwalnych i bibliotecznych. Ich znaczenie badawcze (jak w przypadku większości druków diecezji wschodnich) jest kapitalne, w związku z pozostawianiem poza granicami Polski większości zachowanych archiwaliów.

Kolejne wystąpienie w tym bloku tematycznym, *Rubrycele i schematyzmy diecezji rzeszowskiej (1992–2014)*, wygłosił ks. mgr lic. Marcin Nabożny (KUL). Dotyczyło ono diecezji młodej (utworzonej w 1992 r.), która jednak już w pierwszym roku istnienia „dorobiła się” spisu, a w 1993 r. pierwszego schematyzmu *sensu stricto*. Mówca zwrócił uwagę, że druki te w większości diecezji nie wychodzą już jako roczniki – różna jest częstotliwość ich wydawania, związana z potrzebami lub zamiarem uczczenia jubileuszy, różna też zawartość, ograniczająca się niekiedy tylko do spisów adresowych. Podobnie dzieje się w tytułowej diecezji, gdzie obszernie schematyzmy wydano jako jubileuszowe, w latach 2000 i 2010. Godzi się podkreślić, że ks. Nabożny jako pierwszy zwrócił uwagę na konieczność zaopatrzenia wydawanych druków w numer ISBN/ISSN oraz przekazywania egzemplarzy obowiązkowych do uprawnionych bibliotek.

Ostatni referat II sesji poruszył mało znany temat elenchusów polskiego duszpasterstwa za granicą. Ks. dr Sławomir Zych (KUL) omówił *Katalogi Duszpasterstwa Polonijnego we Francji*. Rozpoczął od bardzo obszernego wstępu o historii Polskiej Misji Katolickiej we Francji, która rozwinęła swą działalność w okresie międzywojennym w związku z intensywną emigracją zarobkową Polaków do tego kraju. Pierwszy spis polskiego duchowieństwa ukazał się tu w 1939 r.; liczył tylko 4 strony i notował stan na dzień 1 stycznia 1939 r. Kolejny, wydany w 1940 r., był już obszerniejszy, co nie dziwi, skoro Paryż był wówczas siedzibą prymasa Polski, zaś z emigracją powrześniową przybyło też wielu duchownych. Klęska Francji spowodowała przerwę w pracach Misji. Wydawanie elenchusów wznowiono dopiero w 1946 r.; wydany wówczas rocznik pokazywał rozrost struktur duszpasterstwa, gdyż wielu Polaków (w tym duchownych) pozostało na emigracji, jak również martyrologię misji. Późniejsze schematyzmy zawierały także dekrety władz kościelnych oraz część poradnikową (np. wzory pism do władz).

W przerwie obrad uczestnicy sesji mieli możliwość zwiedzić Wyższe Seminarium Duchowne w Kielcach, po którym oprowadzali członkowie

Koła Historycznego WSD, a także obejrzeć zbiory rękopisów i starych druków zgromadzone w bibliotece WSD, m.in.: księgi liturgiczne z XIV–XVII w.

Sesja III (popołudniowa) dotyczyła schematyzmów zakonnych, zaś jej moderatorem był br. dr hab. Michał Gronowski OSB (Opactwo w Tyńcu, Uniwersytet Śląski). On też wygłosił pierwsze wystąpienie pt. *Elenchusy benedyktynów polskich*. Na wstępie zwrócił uwagę, że klasztory benedyktyńskie są autonomiczne, więc nie można mówić o jednej „instytucji” z jednym schematyzmem. Zasadniczo powinny one być przygotowywane co 5 lat, tj. po każdej kapitule generalnej, lecz nie zachował się ich komplet. Najstarszym znanym jest rękopiśmienny elenchus opactwa tyńckiego z 1705 r. (dziś w Bibliotece Baworowskich we Lwowie). Zbiory benedyktynów są dziś rozproszone; duży zbiór katalogów posiada Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego (pochodzą z księgozbiorów i archiwów poklasztornych), nieco też Biblioteka Jagiellońska. W katalogach wymieniano władze kongregacji i skład klasztoru. Po roku 1893, tj. po powołaniu rezydującego w Rzymie opata-prymasa, elenchus wydawany jest dla wszystkich klasztorów benedyktyńskich na świecie (w kolejności alfabetycznej według kongregacji). Jednakże w obrębie kongregacji zestawiane są też odrębne spisy, rozsyłane obecnie w formie elektronicznej.

Ojciec dr Sławomir Brzozecki OP (KUL) opisał *Schematyzmy litewskiej (od 1839 litewsko-ruskiej) prowincji dominikanów*. Za pierwszy uznaje się sprawozdanie ze spisem zakonników z 1755 r., przesłane przez prowincjała do Rzymu. Najdawniejszymi drukowanymi schematyzmami były wydane w 1817 i 1818 r. akta kapituł, które zawierały najważniejsze stanowiska zakonne oraz osoby z zakonnymi tytułami naukowymi. Prelegent wskazał na odrębności schematyzmów dominikanów prowincji litewskiej i polskiej; podkreślił, że informacje o śmierci zakonników ukazywały się tu dopiero od 1838 r. Ostatni schematyzm dominikanów litewskich ukazał się w 1864 r.; później (do końca lat 80. XIX w.) spis dominikanów żyjących i zmarłych ukazywał się już tylko w Ordo Divini... – stanowi to obraz naturalnego wymierania prowincji.

Referat *Katalogi zakonne nazaretanek w zbiorach Archiwum Prowincji Krakowskiej Zgromadzenia Sióstr Najśw. Rodziny z Nazaretu* wygłosiła s. mgr lic. Danuta Kozieł CSFN (Archiwum Nazaretanek Prowincji Krakowskiej). W archiwum zachowało się 20 drukowanych katalogów; najstarsze z nich wyszły w latach 60. XX w. Pierwszy spis

po polsku wydano w Rzymie w 1961 r. Prelegentka nakreśliła też krótko historię zgromadzenia, a także omówiła wcześniejsze ujawnianie jego członkiń w spisach diecezjalnych; ciekawostką jest, że w elenchusach wydawanych przed 1922 r. nazaretanki z Grodna, które wprowadzono do klasztoru ss. brygidek (aby uniemożliwić władzom carskim przejęcie „wymierającego” klasztoru), były wykazywane jako brygidki.

Ostatnie wystąpienie nt. *Schematyzmy karmelitów trzewickowych* wygłosiła mgr Edyta Chomentowska (KUL). Był to jeden z większych zakonów na dawnych ziemiach polskich, lecz do 1918 r. przetrwało tylko 6 domów w prowincji galicyjskiej. Badaczce udało się odnaleźć 24 schematyzmy – pierwszy na 1857 r., kolejne zaś wydane dopiero w latach 80. i 90. XIX w.; po 1903 r. znane są tylko dwa roczniki (1910 i 1913). Ciekawostką jest, że zachowały się dwie wersje wydawnicze rocznika na 1899 r.: jeden standardowy, drugi zaś skrócony, załączony do rubryceli.

Obrady konferencji podsumował i zamknął w imieniu TPADWKK dr Piotr Kardyś. Później uczestnicy mogli zwiedzić pod przewodnictwem ks. dr. Andrzeja Kwaśniewskiego Archiwum Diecezjalne w Kielcach, a po przejechaniu do Świętej Katarzyny – tamtejszy kościół Sióstr Bernardynek, o którym opowiedzieli członkowie Koła Historycznego WSD. Natomiast w niedzielę gościom pokazano kościół i pałac biskupów krakowskich w Bodzentynie i średniowieczny kościół w Tarczku (oprowadzał dr P. Kardyś) oraz Archiwum Państwowe i Muzeum Narodowe w Kielcach.

Dobrą wiadomością dla osób zainteresowanych problematyką rubrycel i schematyzmów jest zapowiedź wydania publikacji zawierającej materiały pozjazdowe wzbogacone o informacje, których rygory czasowe nie pozwoliły zawrzeć w wygłoszonych wystąpieniach.

Marcin Medyński